

Čs. psychologická společnost při ČSAV,
 předseda PhDr. Danián K o v á ť , DrSc.,
 Praha 2-Vyšehrad Nábřeží B. Engelse 6

Vážený soudruhu předsedo,

Komise pro otázky psychologické terminologie se zabývala na svých jednáních již vícekrát skutečností, že t.č. není k dispozici český (a patrně ani slovenský) slovník odborných termínů užívaných v současné psychologii, jehož heslář by mohl být také východiskem k otázkám cizojazyčných ekvivalentů. Konstatovali jsme, že vzhledem k nynějšímu stadiu rozvoje české a slovenské psychologie a vzhledem k perspektivám jejich rozvoje dalšího je potřeba terminologického (a ovšem i explikativního) slovníku již velmi naléhavá.

Rovněž jsme konstatovali, že řešení těchto otázek má povahu odborného pracovního úkolu, který přesahuje kompetenci a možnosti komise a který by měl být zařazen do pracovního programu některého psychologického pracoviště v rámci ČSAV nebo vysokých škol. Vzhledem k tomu, že dosud není ukončena příprava úkolů, které budou řešeny na těchto pracovištích v období 7. pětiletky, mohlo by se snad ještě realizovat adekvátní zařazení i tohoto úkolu.

Domníváme se, že efektivní řešení otázky institucionální stránky práce na psychologickém slovníku by mohlo být zprostředkováno hlavním výborem ČSPPS. Prosíme proto, aby HV se zabýval naším stanoviskem a doplnil naši argumentaci případně o další aspekty. Mohlo by pak dojít k vypracování návrhu, který by byl po projednání v komisi pro psychologii při vědeckém kolegiu pedagogiky a psychologie ČSAV postoupen tomuto kolegiu se žádostí, aby věnovalo pozornost uvedenému problematice v rámci přípravy a zabezpečování úkolů, které naše psychologie bude plnit v nadcházejícím pětiletém období. Zejména by bylo žádoucí, aby VKPP designovalo pracoviště či pracovní skupinu pro operativní řešení uvedených otázek.

Vážený soudruhu předsedo, dovolujeme si Vás požádat, abyste laskavě seznámil členy hlavního výboru s obsahem našeho dopisu. Předpokládáme, že jejich připomínky a podněty ještě rozvinou a doplní v různých směrech návrh, který jsme zde formulovali.

Olga Kolářová
 PhDr. Olga Kolářová, CSc.,
 předsedkyně komise pro otázky
 psychologické terminologie

Z á p i s

z porady rozšířené komise pro otázky psychologické terminologie,
konané dne 24. března 1981 v Praze

Přítomni: dr. Bokorová, dr. Hanousek, dr. Kolaříková, dr. Kostik,
dr. Kulič, dr. Stuchlíková, dr. Trnková, dr. Urban

Omluvili se: doc.dr. Janoušek, dr. Břicháček, dr. Fraňková

Poradu řídila předsedkyně komise pro otázky psychologické terminologie dr. Kolaříková.

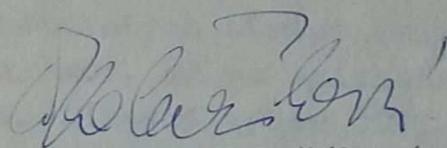
Seznámila účastníky s dosavadní činností komise, t.j. s jejím složením, programem, obsahem předcházejících jednání a s obsahem některých elaborátů (dopis předsedům sekcí ČSPS s výzvou ke spolupráci mezi komisí a sekcemi, dopis předsedovi ČSPS s návrhem institucionálního řešení otázek psychologické terminologie). Dále referovala o dosavadních výsledcích jednání o těchto otázkách, které proběhlo v hlavním výboru ČSPS. Za současné situace (vytíženost pracovišť ČSAV i kateder vysokých škol, pokud jde o úkoly státního plánu výzkumu nebo rezortního výzkumu) HV nepokládá institucionální řešení otázek psychologické terminologie (formou ustavení konkrétní pracovní skupiny, resp. formou vytyčení samostatného speciálního úkolu centrálně koordinovaného) za realizovatelné. HV soudí, že prozatím přicházejí v úvahu tři způsoby řešení: a) zavedení stálé terminologické rubriky v časopise Československá psychologie, eventuálně Psychológ v ČSSR, b) přeložení některého existujícího výkladového slovníku, c) vypracování slovníku či jiného textu z okruhu psychologické terminologie, jehož rozmnožení pro potřeby členů ČSPS by mohlo být chápáno jako plnění úkolu vědeckých společností "rozvoj oboru v rámci státu" a mohlo by tedy snad být hrazeno z prostředků ČSPS.

Shrnutí obsahu diskuse: Za vhodné se pokládá propojení variant, navrhovaných HV ČSPS, eventuálně jejich simultánní realizace. Potřeba výkladového slovníku (s cizojazyčnými ekvivalenty hesel) se jeví jako naléhavější než potřeba slovníku pouze terminologického. I nadále je třeba vést v patrnosti možnosti institucionálního řešení otázek psychologické terminologie; mělo by se využít již započatého období 7. pětiletky k přípravě takového řešení v 8. pětiletce, t.j. k nalezení vedoucího i pracovníků příslušného úkolu. Bylo by jistě optimálním výsledkem těchto snah, kdyby na konci 8. pětiletky byl k dispozici hotový rukopis psychologického

výkladového slovníku. Je zřejmé, že efektivní řešení otázek psychologické terminologie přesahuje možnosti a kompetenci pouhé komise; nicméně úkolem komise může být jeho stimulace. V současné době by mohla být také určitým podnětem pro činnost komise psychologická hesla Encyklopedického slovníku vydaného nedávno nakladatelstvím ČSAV Academia.

Za překážku plynulejší činnosti komise je třeba pokládat okolnost, že její zasedání jsou prakticky vázána na termíny zasedání HV (důvod: finanční úhrada účasti nepražským členům). Komise se tedy nemůže scházet tak často, jak by bylo zapotřebí, resp. termíny jejích porad budou bohužel určovány jinými zřeteli než těmi, které vyplývají z jejího programu. Vzhledem k současným předpisům vědeckých společností ve finančních záležitostech nelze prozatím očekávat nápravu tohoto stavu (viz sdělení dr. Kotáskové na poradě HV 24.3. 1981).

Termín příštího zasedání užší i rozšířené komise pro otázky psychologické terminologie: červen 1981 (v navázání na poradu HV, přesné datum zatím nesděleno).

PhDr. Olga Kolaříková, CSc.,

předsedkyně komise pro otázky
psychologické terminologie
při HV ČSPS

Z á p i s

z jednání komise pro otázky psychologické terminologie při hlavním výboru ČSPS, konané 14.2.1985 v Praze

---

Přítomni: dr. J. Hlavsa, DrSc., dr. O. Kolaříková, CSc., dr. V. Kuliš, CSc., dr. M. Sedláková, CSc., P. Uhlař, dr. E. Urban

Omluvili se: prof. dr. J. Janoušek, DrSc., dr. V. Bokorová, dr. J. Kotásková, CSc., dr. J. Šlédr, CSc.

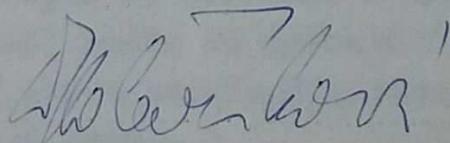
Předsedkyně komise dr. Kolaříková rekapitulovala stručně dosavadní činnost a informovala o dvou posledních akcích realizovaných v Brně. Vcelku se potvrzuje opodstatněnost někdejšího (1980) konstatování komise, že řešení otázek odborné psychologické terminologie (včetně zřetele k naléhavé potřebě domácího terminologického i výkladového slovníku) má povahu odborného pracovního úkolu, který přesahuje možnosti a kompetenci komise a který by měl být zařazen do programu některého psychologického pracoviště v rámci ČSAV nebo vysokých škol. Bohužel se stále nedaří najít takové pracoviště; také nedávná snaha realizovat první verzi slovníku prostřednictvím katedry psychologie FF UJEP formou postupně vycházejících vysokoškolských skript (slovník psychologie obecné, vývojové, sociální atd. až po aplikační sféru) narazila na nepřekonatelné obtíže. Hlavní výbor ČSPS svého času (1981) konstatoval, že jednou z možností řešit otázky psychologické terminologie by bylo vypracování slovníku či jiného ekvivalentního textu, jehož rozmnožení pro potřebu členů ČSPS by mohlo být chápáno jako plnění úkolu vědeckých společností "rozvoj oboru v rámci státu" a mohlo by tedy být hrazeno z prostředků ČSPS. Nicméně i v případě přijetí této varianty řešení by bylo třeba najít garanta úkolu a určitou organizačně-administrativní základnu pro realizaci celého díla; obojí by patrně mohlo poskytnout jen nějaké zavedené pracoviště, které by se uvolilo "přibrat" si tento úkol.

Z následné diskuse vyplynuly tyto podněty:

1. Vhodným východiskem celé práce by mohla být psychologická hesla zařazená do Encyklopedického slovníku.
2. K dispozici jsou také jiné materiály (Malá encyklopedie současné psychologie Hyhlíka-Nakonečného, hesla shromažďovaná v 60. a 70. letech v Brně ^{od} vedením prof. dr. Chmelaře, česko-francouzský psychologický ~~skrytý~~ terminologický slovník Kolaříkové, aj.). Je třeba shromáždit tyto materiály.

3. Různé vědní obory vydávají sborové encyklopedie; také v okruhu psychologických věd by se mělo k tomu přikročit.
4. Aktuálním úkolem je prognózování dalšího vývoje psychologických věd; v tomto rámci by neměl být opominut ani zřetel k problematice odborné psychologické terminologie a ke všem dalším otázkám, které s tím souvisají.
5. Snahy po řešení otázek psychologické terminologie by se měly promítnout i do sféry úkolů státního plánu základního výzkumu. Vymezení klíčových psychologických pojmů v rámci dílčích úkolů a témat by mělo být pokládáno za nedílnou součást jejich řešení a za jeden z jejich výsledků.
6. Na psychologických pracovištích vědecko-výzkumného a vědecko-pedagogického rázu v ČSSR se toho času uplatňuje mnoho zkušených a dobře teoreticky fundovaných pracovníků, orientovaných na rozmanité úseky psychologických věd. Nepochybně by byli schopni podílet se kvalifikovaným způsobem na práci, jejímž konečným efektem by byl domácí psychologický slovník či jiné ekvivalentní dílo. Jde pouze o to získat je pro tuto kolektivní práci a najít vhodnou formu koordinace jejich činnosti.
7. Komise bude informovat o obsahu svého dnešního jednání také některé pracovníky zastávající klíčové funkce v oboru psychologických věd.

V závěru porady sdělila dr. Kolaříková, že komise podala návrh na zařazení témat o odborné psychologické terminologii do programu připravovaného 6. celostátního psychologického sjezdu. Rovněž sdělila, že činností komise se bude zabývat hlavní výbor ČSPS na svém březnovém zasedání. S příštím zasedáním komise se počítá v průběhu sjezdu, t.j. v srpnu 1985 v Praze.

Zapsala: dr. O. Kolaříková, CSc.,
předsedkyně komise pro otázky
psychologické terminologie při
HV ČSPS

Z á p í s

o poradě členů komise pro psychologickou terminologii při HV
ČSPS, konané 6. června 1989 v Praze Husova 4

Přítomni: dr. M. Sedláková, dr. J. Kotásková, dr. O. Kolaříková

Omluvili se: dr. E. Urban, doc. dr. J. Švancara

Nedostavili se: doc. dr. J. Křivohlavý, dr. V. Bokorová, dr. V. Břicháček

Poradu řídila předsedkyně komise dr. Kolaříková. Nejprve stručně zrekapitulovala dosavadní činnost komise. Byly pořádány akce buďto samostatné (symposia na 6. sjezdu ČSPS v roce 1985, a na Psychologických dnech v roce 1988) nebo ve spolupráci s pobočkou v Brně (semináře 1984, 1986, 1987). Komise vyvíjela snahy o navázání kontaktů s odbornými sekcemi ČSPS, přičemž ne všude se setkala s aktivní odezvou. Nadto je zřejmé, že pracovní pole, které by se jí prostřednictvím kontaktů se sekcemi otvíralo, je příliš rozsáhlé a rozmanité; v silách komise by byla nanejvýš spolupráce se 2-3 sekcemi, což by však vedlo k výsledkům příliš dílčího rázu.

Předsedkyně komise dále uvedla, že na zasedání HV ČSPS v lednu 1989 navrhla začlenění činnosti terminologické komise do programu činnosti sekce obecné a teoretické psychologie. K tomuto návrhu byla vyslovena různá stanoviska; přitom bylo také poukázáno na možnost napojení činnosti komise na dílčí úkol SPZV "Psychologický výkladový slovník", koordinovaný Psychologickým ústavem ČSAV. Podle mínění dr. Kolaříkové tento pracovní terén by byl konkrétnější a vymezenější ve srovnání s tím, který by vyplýval ze spolupráce se sekcemi; nadto od garantů hesláře je možno očekávat dostatek zájmu i pro terminologickou problematiku, s níž se setkali při textaci hesel.

Dr. Kolaříková dále sdělila, že její osobní situace (bydliště v Brně, nemožnost ~~průběžné~~ komunikace s příslušnými pracovníky, kteří jsou většinou z Prahy, nemožnost využívat nějakého služebního telefonu aj.) jí činí nennadány řídit práci terminologické komise tak operativně, jak by bylo zapotřebí. Ráda by v komisi i nadále pracovala na konkrétních úkolech, soudí však, že vedení komise by měl převzít pracovník z Prahy.

Dr. Sedláková hovořila o některých možnostech spolupráce terminologické komise s redakcí Psychologického výkladového

slovníku; nabízejí se zejména vzhledem k cizojazyčným ekvivalencím hesel slovníku a některých dalších vybraných termínů.

Dr. Kotásková uvedla, že ve sdělovacích prostředcích se setkáváme s příspěvky z okruhu psychologické problematiky, které nejsou vždy na náležitě úrovni, což se promítá i do terminologické roviny. Komise by měla věnovat těmto případům pozornost a shromažďovat podklady, kterých by vedení ČSPS mohlo argumentačně využívat při svých eventuelních jednáních se zástupci sdělovacích prostředků, resp. s rúsnými zástupci společenské praxe.

V diskusi byla také probírána otázka nového předsedy terminologické komise. V úvahu přichází zejména dr. J. Hošek, dále dr. E. Urban a dr. J. Kotásková.

Zapsala: dr. O. Kolaříková, CSc.

O. Kolaříková

K PROBLEMATICE ODBORNÉ PSYCHOLOGICKÉ TERMINOLOGIE*

Olga Kolaříková

Psychologická laboratoř ČSAV Brno

Úvod

Psychologové nevěnovali dosud mnoho pozornosti otázkám terminologie svého oboru; práce, ve kterých se o nich pojednává explicitně, jsou nepočetné. Stává se však poměrně často, že na okraji různých psychologických témat se vynořuje také terminologická problematika a že bývá tak či onak řešena. Různé způsoby přístupu k jejím důležitým otázkám se tedy realizují více či méně sivelně; pokud se takto dosahuje skutečných přínosů, mají v každém případě ráz jakýchsi "vedlejších produktů".

Tuto situaci sotva můžeme pokládat za uspokojivou. Z mnoha důvodů je zapotřebí, abychom se naučili pohlízet na otázky odborné psychologické terminologie jako na jedno z důležitých témat toho oboru, ve kterém se uplatňujeme. Psychologické vědy se rozvíjejí v současné době rychle a mnohostranně; realizuje se to nejenom ve sféře výzkumu základního a aplikovaného, ale také - a nikoli nevýznamně - prostřednictvím profesionálního uplatnění psychologů v rozmanitých a stále dalších úsecích společenské práce. Tento rozvoj má mnoho důsledků a přináší mnoho problémů. Kromě jiného se ukazuje, že je naléhavě zapotřebí věnovat speciální pozornost tomu odbornému terminologickému inventáři, který se v jeho průběhu vytváří, kterého dnešní psychologové využívají a k jehož počtům a i modifikacím různými způsoby přispívají.

Očividně tu nevystačíme s uplatněním pouze těch - byť důležitých - hledisek, které vedou k osvětlení obecných otázek vědecké terminologie. Jakožto východiskem přístupu ke speciální problematice psychologické terminologie jim věnoval u nás pozornost J. Švancara (1975). Přehled témat této speciální problematiky

---

Ve zkrácené verzi předneseno na V. sjezdu československých psychologů, Brno, prosinec 1980

vypracovala již před časem rumunská psychologička T. Slama-Cazacu (1969); čtenáře, zajímajícího se o takový přehled, odkazujeme na její článek.

Cíl této studie je jiný; budeme se v ní zabývat jen několika dílčími tématy z dotyčného problémového okruhu. Pověsim si otázek kontaktů mezi odbornou psychologickou terminologií a slovní zásobou hovorového jazyka, otázce tak zvaných psychologických homonym a problematiky různojazyčné terminologické ekvivalence, naskýtající se v souvislosti s mezinárodním charakterem současné vědy.

Studie je inspirována okolností, že při hlavním výboru Československé psychologické společnosti byla před časem zřízena komise pro otázky psychologické terminologie. V závěru budeme věnovat pozornost nejen tomuto faktu, ale také dalším aktuálním možnostem realizace řešení terminologické problematiky v podmínkách naší současné psychologie.

Psychologická terminologie a předvědecký jazyk

Určitá míra kontaktu mezi terminologií jednotlivého vědního oboru a slovní zásobou toho jazyka, kterým denně hovoříme (něm. Alltagssprache, resp. Umgangssprache) je běžný jev; nacházíme ji v okruhu věd přírodních, lékařských, zemědělských, technických aj. Tyto kontakty nemusí vést k obtížím, pokud uvedené vědní obory vytyčují dostatečně ostrou hranici mezi zkušeností předvědeckou a vědeckou a pokud se orientují jednoznačně ve směru druhé z nich.

Tato orientace nemá prozatím v některých úsecích současné psychologie dost zřetelnou převahu. Brunner (1977) vyslovil názor, že rozsáhlý materiál předvědecké zkušenosti, kterým psychologie disponuje, znamená pro ni někdy přednost, jindy však spíše osudnou okolnost. Využívání předvědecké zkušenosti totiž nejednou

vede k tomu, že psychologie se zatěžuje předpoklady, které jsou málo odůvodněné a které nadto nelze příliš snadno identifikovat a reprodukovat.

Soudíme, že nebezpečí tohoto druhu není v některých případech příliš velké. Týká se to především termínů pro základní konstrukty, s nimiž pracuje obecná psychologie. Termíny paměť, zapamatování, zapominání, vnímání, představa, pozornost, myšlení, cit, zájem, postoj a další se budou vždycky vyskytovat ve zmíněné již Alltagsprache, kde se jich bude užívat v neodborné řečové komunikaci s významy málo upřesněnými, ale pro účely této komunikace zcela postačujícími. Ostatně jich takto používá i psycholog ve svém každodenním, neprofesionálním životě; také on si to či ono "naprosto nedovede představit", také on si něco "pamatuje zcela přesně", má o něco "velký zájem" atd. Ovšem pokud psycholog užívá uvedených termínů v okruhu své profese, nepřikládá jim tyto hovorové významy, naopak zachází s nimi jako s odbornými termíny. A právě okolnost, že tyto termíny mají - kromě případných jiných - odborné významy, indikuje jejich zařazení do hesláře psychologického slovníku.

Ale jsou i další případy, kdy kontakty s předvědeckou slovní zásobou nevedou ke komplikacím. Máme na mysli termíny, které pronikly z hovorové řeči do odborného jazyka psychologických věd a přesně vymezenými, operacionalizovanými významy; pokud psychologové s nimi pracují, přikládají jim pouze tyto významy a žádné jiné. Takový přístup je ostatně také podporován okolností, že v mnoha případech termín tohoto druhu se přebírá bez překladu z toho jazyka, jímž byla formulována teorie k němu se vztahující. Je tomu tak např. v případě ruského termínu ustanovka, německého termínu Gestalt, anglických termínů cue, tapping, brain storming, imprinting, insight aj. Ovšem v některých případech termíny tohoto druhu

se překládají; český psycholog si přeloží anglické anchor a bude hovořit z experimentálního aspektu o kotvovém podnětu, kotvovém účinku aj.

Vyskytují se však také takové úseky psychologických věd, kde kontakty mezi odbornou terminologií a hovorovým jazykem vedou k různým problémům. Zejména je tomu tak v psychologii osobnosti, která, jak říká Brunner (1977), dospívala v průběhu svých raných stadií ke svému předmětu velmi často právě přes médium řeči. Typickým případem tohoto rázu je problematika osobnostních vlastností; u ní se teď poněkud pozdržíme.

Neodborný jazyk nabízí velké množství termínů pro označování osobnostních vlastností. Tyto termíny pronikaly a dosud pronikají způsoby příliš málo kontrolovanými i do sféry vědecké psychologie. Vyskytují se směry psychologie osobnosti, které v tom spatřují okolnost spíše příznivou než problematickou; je tomu tak zejména v duchovědně orientované charakterologii. Klages (1948) spatřuje v jazyku "zdroj vědy o charakteru", protože jazyk "implikuje také systém popisu osobnosti". Lersch (1970) zdůrazňuje význam "předvědecké slovní zásoby"; doporučuje ji za východisko bádání o osobnosti, "protože její psychologická paleta je mnohem obsažnější než ta, kterou má k dispozici vědecká psychologie". Také u nás byl v jedné diskusi vysloven názor, že psychologie by měla při řešení otázek osobnostních vlastností "více využívat bohatství jazyka".

Požadavky tohoto rázu se mohou jevit z povrchního pohledu jako velmi plauzibilní; nicméně některé okolnosti je nepodporují. Jsou to okolnosti dvojího rázu, což se pokusíme objasnit.

Je běžné charakterizovat lidi s použitím termínů jako svědomitý, agresivní, plachý, ctižádostivý, energický, shovívavý, egoistický, statečný a dalších; jejich významy se zdají být každému srozumitelné. Nacházíme takové termíny i v psychologických

metodikách jakožto položky nebo části obsahů položek různých dotazníků, inventářů či ratingů. Různí psychologové však v průběhu posledních dvou desetiletí konstatovali, že nemáme k dispozici žádné definice těchto pojmů, žádné obecně akceptované interpretace jejich významů (viz Kovalev, 1965, Meili, 1971, Jüttemann, 1972, Herrmann, 1973 aj.). Zejména Herrmann poukázal velmi výstižně na subjektivní a situační ráz významů, přikládaných těmto termínům při jejich používání v každodenní mezilidské komunikaci, tedy např. v rozhovoru dvou osob o osobě třetí. Ostatně problematičnost takových charakteristik je možné potvrdit i na základě některých výzkumných výsledků.

Ve spolupráci s 38 psychology-experty byly pokusně definovány některé osobnostní vlastnosti prostřednictvím výřků jim odpovídajících způsobů chování; je zřejmé, že výběr těchto behaviorálních konkretizací byl svěřen pracovníkům, kteří jsou pro výkony tohoto druhu maximálně kvalifikováni. Pokusné osoby pak posuzovaly jedince, které dobře znaly, vzhledem k těmto vlastnostem, prezentovaným jednak v obvyklé adjektivní (nedefinované) formě, jednak ve formě vět popisujících způsoby chování (forma definovaná). Signifikantní korelace dat, získaných oběma formami prezentace, se pohybovaly u jednotlivých vlastností většinou kolem 0,50. Tyto výsledky indikovaly určitou blízkost, ale zdaleka ne ekvivalenci obou forem prezentace jednotlivé osobnostní vlastnosti (viz Kolářová, 1980).

Kritika zdůrazňování jazykových východisek výzkumu osobnostních vlastností byla ostatně vyslovena již mnohem dříve. Large v roce 1935 vytýkal charakterologům, že popisují inventáře osobnostních vlastností bez uplatnění odborných psychologických kritérií, resp. že zdůrazňování jazyka jakožto "zdroje duševědy" osobnostní vlastnosti vlastně sami vytvářejí ve smyslu biblického

"fiat". Ostatně dokonce i Klages (1948) přes své zdůrazňování jazyka jako zdroje charakterologické teorie varuje před přílišnou závislostí na jeho "pokynech".

Druhá skutečnost, nepřipouštějící přeceňování významu jazykových zřetelů v okruhu problematiky osobnostních vlastností, souvisí se zvláštnostmi slovní zásoby jednotlivých jazyků. Je pravda, že jazyky jsou většinou "bohaté", pokud jde o množství termínů pro označování osobnostních vlastností; na druhé straně však slovní zásoba dvou či více jazyků se zpravidla vyznačuje v tomto směru různými rozdíly. Jinak řečeno, jednotlivé jazyky nenabízejí vždy stoprocentní ekvivalenty pro adjektiva či substantiva rázu osobnostních vlastností. Např. významovou diferenciací osobnostních charakteristik heiter a lustig, které Lersch (1970) věnoval tolik pozornosti, sotva můžeme převést do českého kontextu s příliš velkou přesností. Německé "konfliktreich" a české "konfliktotvorný" není významově jedno a totéž, právě tak jako německé "kontaktvoll" a české "družný", přičemž sotva se nabízí pro německý termín jiný český ekvivalent než právě tento. Je otázkou, jaké jsou české ekvivalenty německých osobnostních charakteristik einfühlsam, humorvoll, einfallsreich a mnohých dalších. Tato obtíž však vyvstává i pro převody v opačném směru a ovšem vyskytuje se také vzhledem k dalším jazykům. Setká se s ní např. Kreppner (1969), když za účelem experimentů a za pomoci jazykových expertů prováděl přetlumočení Aschova seznamu osobnostních charakteristik z angličtiny do němčiny. U nás mohl na tyto obtíže narazit každý, kdo se např. pokoušel o adekvátní přetlumočení termínů pro tzv. Cattellovy tzv. povrchové rysy.

Pro teorii osobnostních vlastností není tedy zřetel ke slovní nabídce příslušných charakteristik východiskem příliš perspektivním; naopak vede spíše k zamčení postulované hranice mezi

předvědeckou a vědeckou zkušeností. Využívání předvědecké zkušenosti v psychologii nelze jistě paušálně odmítat; nicméně zůstává předvědeckou a je třeba takto na ni pohlížet.

Jinde (Kolaříková, 1977, 1980) jsme si již povšimli okolnosti, že současná psychologie disponuje také ~~jiným~~ osobnostními vlastnostmi jiného původu; přesněji řečeno, "vypracovala" některé osobnostní vlastnosti, a to tak, že je můžeme pokládat za definované. Příkladem jsou vlastnosti vyvozené faktorovou analýzou; jsou definované dokonce operacionálně, přičemž jazyku tu připadá pouze pojmenovací funkce. Může jít o pojmenování umělá, jako je tomu u některých faktorů Cattellových; jindy se názvy faktorů přejímají naopak ~~z běžné jazykové slovní zásoby (např. Levandovskij, 1970).~~ ^{běžné jazykové slovní zásoby (např. Levandovskij, 1970).} V tomto druhém případě termíny z Alltagssprache nabývají rázu odborných termínů. Za těchto okolností nastává situace, kdy termín rázu osobnostní vlastnosti je i není odborným psychologickým termínem; pokud jím však je, je tomu tak jen proto, že ~~muž~~ vedle neupřesněného významu v Alltagssprache se mu přikládá v psychologickém kontextu také přesně vymezený odborný význam.

Nemá tím být řečeno, že za definované by měly být pokládány jen osobnostní vlastnosti reprezentované extrahovanými faktory. Nabízejí se i jiné způsoby definování vlastností, např. formou behaviorálních konkretizací jejich pojmových úrovní (viz Kolaříková, 1980). V žádném případě však terminologická stránka sama o sobě neindikuje definovanost či nedefinovanost osobnostní vlastnosti, neindikuje, zda jde či nejde o odborný psychologický pojem. Je tomu tedy v případě osobnostních vlastností obdobně jako v případech jiných psychologických konstruktů (představa, zájem aj.), o kterých jsme se již shora zmínili.

Mohli bychom patrně rozšířit tyto terminologické aspekty problematiky osobnostních vlastností na celý okruh psychologie

osobnosti. Zcela jistě není cílem odlišit její terminologii každou cenu od té, kterou disponuje Alltagssprache; na druhé ně však termíny z Alltagssprache, používané v odborném psychologickém kontextu, musí nutně nabýt vymezených významů. Podle Herrmanna (1976) empirický výzkum osobnosti se sice neopírá o "moudrost řeči" (termín Lerschův) při určování svých konstruktů, ale nicméně nejednou využívá běžného jazyka při jejich pojmenování; tento postup má své výhody i svá nebezpečí. K výhodám patří okolnost, že používání obvyklých termínů slouží ekonomii paměti i do-rozumění. Herrmann konstatuje, že pojmenujeme-li jeden konstrukt "úzkost" a druhý "poctivost", budeme s nimi snadněji zacházet a naopak méně snadno je navzájem zaměníme, než kdybychom je označili např. jako "symbol 17" a "symbol 32". Na druhé straně je tu ovšem skutečnost, že jsme nakloněni přikládat těmto a jiným termínům tohoto rázu "konstruktové nespecifické vedlejší významy"; vždyť, jak říká Herrmann, "na slovech se nepozná, zda se jich užívá jako specifických konstruktů či hovorově".

Naznačili jsme zde některá úskalí kontaktů odborné psychologické terminologie s předvědeckou slovní zásobou. Pokud vědecká psychologie čerpá své termíny z Alltagssprache, dochází k situacím, kdy totéž slovo reprezentuje dvojí značně odlišný významový kontext: jeden odpovídá ^R ^J jednoznačnosti a nestálosti významu slov v Alltagssprache (Herrmann, 1976), zatímco v okruhu druhého totéž slovo by mělo být "explicitně dohodnutým predikátem vysokého stupně přesnosti" (Švancara, 1975). Toto významové rozdělení skýtá nepochybně různé nesnáze; nicméně je, jak se zdá, nezáviděníhodným úkolem psychologů, aby se na něm orientovali s přehledem i důsledností.

Otázky tzv. homonym v psychologické terminologii

Požadavek významové přesnosti odborných psychologických termínů naráží také na nesnáze jiného rázu. Je skutečností, že v okruhu současné psychologie některé odborné termíny mají různé významové odstíny a to v souvislosti s různými teoretickými kontexty, ve kterých se jich používá. Více či méně jde tedy o otázku psychologických homonym.

Jestliže Herrmann (1976) uvádí, že počet definicí osobnosti je závislý na počtu teorií osobnosti, nevyjadřuje tím skutečnost, která by platila právě jen vzhledem k tématu "osobnost". Víme, že psychologie 20. století se vyznačuje množstvím teoreticko-metodologických koncepcí; pokud se užívá některého termínu v okruhu dvou či více koncepcí, nabývá tam zpravidla více či méně se odlišujících významových odstínů. Tato významová variabilita se vyskytuje jednak u obecněji používaných termínů, které jsou vedle toho i termíny psychologickými, jednak u těch, které jsou speciálně psychologické.

Příkladem termínu obecněji používaného a přitom aktuálního také v odborném jazyku současné psychologie může být "interakce". Setkáváme se s ním v různých teoretických souvislostech; třebaže mu vždycky zůstává určitý základní význam součinnosti či vzájemného působení, nabývá zpravidla ještě dalších, specifikovaných významových odstínů. Nejblíže je svému základnímu významu, jestliže se uplatňuje ve smyslu explikativního konstruktů např. vzhledem k předpokládanému spoluúčinkování dědičnosti a prostředí při vývoji osobnosti a ve smyslu konstruktů deskriptivního vzhledem k určité stránce mezilidského kontaktu, specifikované např. jako interakce v dyádě, interakce matka-dítě, interakce v psychoterapeutické skupině aj. Ale s termínem interakce se setkáváme od šedesátých let také ve smyslu klíčového pojmu tzv. interakcionistické

psychologie, reprezentované např. sborníkem z roku 1976, jehož editory byli N.S. Endler a D. Magnusson. Základní teze tohoto směru zní: chování je interakce osoby a situace. Na první pohled by se mohlo zdát, že termín interakce tu má jen svůj základní význam. Ale není tomu tak; v tomto případě poukazuje k pojmu reprezentujícímu speciální teoreticko-metodologickou koncepci s poměrně rozsáhlým zázemím experimentálních výsledků. Nezapomeňme ovšem, že jako interakční bývá označován také lewinovský model osobnosti (viz Montmollinová, 1965), jehož východiskem je však teoretická koncepce značně rozdílná od té, ke které se hlásí právě zmíněná interakcionistická psychologie. Navíc je tu pak u nás ještě Mikšíkova (1980) "interakční koncepce osobnosti", která se nezařazuje do kontextu ani interakcionistického, ani lewinovského.

Je tedy zřejmé, že adekvátně zpracované heslo "interakce" v psychologickém výkladovém slovníku by mělo obsahovat vyčerpávající množství významových odstínů tohoto termínu. Bohužel tomu tak obvykle není, výklady významu zmíněného hesla bývají značně insuficientní; přesvědčíme se o tom, jestliže nahlédneme do slovníku Dorschova (1970), do psychologického lexikonu trojice autorů W. Arnold, H.J. Eysenck, R. Meili (1973) či jinam.

Např. Dreverův slovník rozumí interakcionismem pouze jeden ze způsobů řešení tzv. psychofyzického problému. O interakcionismu ve smyslu shora zmíněné interakcionistické psychologie nena-
e filem cházíme v jeho vydání z roku 1973 ani zmínku; ~~nik~~ právě tak se tu opomíjí značně starší interakční model lewinovský.

Z termínů speciálně psychologických, vyznačujících se určitou variabilitou významových odstínů, uvedeme několik příkladů. Patří k nim nepochybně termín "impulzivita", jehož jednotlivé významové varianty jsou dosti rozdílné. Užívá se ho s určitým významovým odstínem v psychopatologii; poměrně jiného však nabývá v souvislosti s Eysenckovým dvoufaktorovým modelem (impulzivita

je tu jeden z primárních faktorů, z nichž byla extrahována extraverte jakožto faktor druhého řádu) a opět dalšího v souvislosti s Norskičseho (1966) teorií typů osobnosti, určených se zřetelen ke způsobům vypracování tzv. fixované ustanovky. Jiným příkladem může být termín "cholerický temperament", s nímž se setkáváme v různých teoreticko-metodologických kontextech; kdybychom chtěli na něj pohlížet jako na pojem, shledali bychom, že nemá jen jedinou definici. O cholerickém temperamentu můžeme hovořit z aspektu hippokratovsko-galénovské teorie tělesných šťav, z pozice pavlovovské teorie typů vyšší nervové činnosti, z aspektu Heymansovy-Wiersmovy typologické teorie (a na ni později navázavší francouzské charakterologie), a posléze v souvislosti s interpretací kvadrantů Eysenckova kruhového modelu, který je propracovanější variantou známého dvoufaktorového schématu; není vyloučeno, že by se našly ještě další významové odstíny tohoto termínu, resp. že psychologie je časem přinese. Konečně uveďme ještě jeden příklad, totiž termín "extraverte"; také jeho významové odstíny vykazují variabilitu v závislosti na různých koncepcích. V okruhu Jungovy teorie typů osobnosti extraverte je jeden z "mechanismů" osobnosti, určený orientací libida k vnějšímu světu, z aspektu ~~faktorových modelů Cattella a Eysencka~~ faktorových modelů Cattella a Eysencka extraverte je faktor druhého řádu, extrahovaný však v jednom i druhém případě z rozdílných výchozích dat, Simonov (viz V.S.Merlin, 1970) definuje extraverti výhradně na úrovni neurofyzilogické, nikoliv psychologické. Také je ovšem rozdíl mezi cyklotýmií Kretschmerovou a Cattellovou, protože každá z nich je pojmem z jiného teoreticko-metodologického okruhu. A nebyla by jistě nouze ani o další příklady.

Skutečnosti tohoto rázu jsou ovšem důležité především vzhledem k psychologickému slovníku explikativnímu; nicméně představují také jednu stránku terminologické problematiky současné psychologie. Bývá vytyčován obecný požadavek, aby pojmy odborného jazyka

každého vědního oboru byly definované; má se jim takto dostat významů nejen přesných, ale také jednoznačných. V psychologických vědách a zejména v psychologii osobnosti realizace tohoto požadavku však naráží na skutečnost, že jeden termín tu má případně několik významových odstínů, odpovídajících různým teoretickým kontextům, resp. že týž termín vlastně reprezentuje několik odborných pojmů. Nelze dát stručnou a přitom jednoznačnou, resp. "správnou" odpověď na otázku, co je extravert, co je cholerický temperament aj.; definice každého z těchto pojmů není pouze jediná.

Vypracování psychologického explikativního slovníku se ovšem těmito skutečnostmi velmi znesnadňuje; přesněji řečeno, musí se vyrovnávat se speciálními okolnostmi a obtížemi, stává se mimořádně náročným úkolem. Autorský kolektiv, který by se ho ujal a který by se chtěl vyhnout zmíněným již nedostatkům současných slovníků, musil by kromě jiného velmi důsledně respektovat skutečnost, že některé odborné psychologické ~~pojmy~~^{termíny} jsou více či méně výrazná homonyma.

Psychologická terminologie a mezinárodní charakter současné vědy

Vědecké teorie i jejich jednotlivé dílčí koncepce jsou formulovány ve svém původním znění vždy v nějakém jazyku; tato skutečnost je určitým způsobem poznamenává, resp. navozuje různé důsledky. Do popředí naléhavě vystupuje otázka různojazyčné terminologické ekvivalence, aktualizovaná zejména mezinárodním charakterem současné vědy. Z mnoha problémů, které se tu naskýtají, si povšimneme jen některých.

Zmínili jsme se již shora o ~~terminologických~~^{psychologických} termínech, které se zpravidla nepřekládají a uvádějí se v původním znění i v jinojazyčném kontextu. Tyto případy nepředstavují jednotnou skupinu, naopak jsou očividně dvojího druhu.

Současná psychologie upouští od překladu v případech některých speciálních konstruktů nebo v případech některých pojmů, reprezentujících určitou teoretickou koncepci či směr. Takovým speciálním konstruktem je např. pojem "drive" C.L.Hulla(1943). Užití anglického termínu i v jinojazyčném kontextu, pojednávajícím o příslušné problematice, je očividně velmi funkční; zvýrazňuje se jím okolnost, že jde vysloveně o pojem Hulla. Jinojazyčné ekvivalenty, tedy české "pud", německé "Trieb", francouzské "pulsion" nenaznačují tento teoretický kontext tak jednoznačně; ~~te tím spíše ne,~~ ^{take} že se nelze opřít o nějakou výslovnou dohodu o ekvivalentech Hullova "drive" v jiných jazycích. Podobnými příklady jsou imprinting, insight, ustanovka, Gestalt aj.

Ve všech těchto případech jde o psychologické pojmy, vyjádřené s použitím termínů zpravidla nepřekládaných, v zásadě však přeložitelných. Přitom s překladem jakožto takovým není spojeno nebezpečí podstatnější významové deformace. Příznačná je tu také okolnost, že teorie, tvořící pozadí dotyčného konstruktů, není nikdy nezbytně spojená s termínem toho jazyka, jímž byla po prvé formulována. Přeložíme-li termín ustanovka jako zaměřenost, může ovšem dojít v prvním okamžiku mezi psychology k nedorozumění, pokud některý z nich neví, že je míněn jeho význam v kontextu gruzínské teorie; ale užití přeloženého termínu není na závalu pochopení této teorie, resp. nepřekáží její věrné reprodukci.

Případy tohoto rázu bychom však neměli zaměňovat s jinými. V okruhu duchovědné charakterologie či personalistické psychologie se nejednou setkáváme s pojmy, které plní funkci jakýchsi nosných pilířů jejích klíčových koncepcí a které jsou vyjádřeny např. s použitím termínů Dasein, Sosein, In-sich-Sein, Für-sich-Sein, Über-sich-hinaus-Sein, Ent-Ichung, Ver-Ichung aj. Můžeme se ovšem snažit o přeložení takových termínů do jiných jazyků;

ale překlad bude patrně zdařilý vždy jen více či méně, protože tyto termíny, tvořené ad hoc, jsou příliš vázané na podmínky, poskytnuté právě německým jazykem. V každém případě překladem nebude funkčností takových termínů vzhledem k té koncepci, které mají sloužit. Je tedy patrně spíše nasnadě od překladu upustit a uvádět takové termíny i v jinojazyčném kontextu v jejich původním znění.

Máme spatřovat v této obtížné transponovatelnosti do jiných jazyků doklad insuficience jejich slovní zásoby ve srovnání s němčinou? Nebo je tomu spíše tak, že obtíže přetlumočení indikují přílišnou závislost teorie na podmínkách poskytovaných určitým jazykem a nebezpečí jejího shroucení mimo jeho kontext? Nebudeme se pokoušet o nalezení odpovědí na tyto otázky, protože bychom tím očividně překračovali rámec svého tématu. Nicméně se zdá, že teorie, která se váže příliš úzce na možnosti a zvláštnosti tvoření nových termínů v okruhu jednoho určitého jazyka, není vědeckou teorií v pravém smyslu slova.

Nebudeme uvádět další příklady tohoto rázu, ač se jich nabízí dost. Sotva bude plně převoditelný do jiných jazyků bez určitého významového deficitu Thomaseho (1968) výčet vztahových osobnostních vlastností: *gemütsreich*, *gemütsvoll*, *gemütsflach*, *gemütsindifferent*, *gemütstämpf*, *gemütsarm*; ~~totalně lze říci~~ Wellekové (1966) čtveřici termínů pro aspekty tzv. charakterového jádra: *Gemüt*, *Gewissen*, *Geschmack*, *Gespür*.

nicméně se ještě pozdržíme u otázky využívání možností ani ne tak terminologických jako spíše tvaroslovných. Psychologové jich někdy využívají při různých diferenciacích, aniž přihlížejí je skutečnosti, že tyto možnosti jsou případně specifické jen pro některý jazyk. Příklad to osvětlí. V jedné studii z nedávných let se provádí významové rozlišení mezi termíny normalnost a abnormalnost na jedné straně a mezi termíny normalita a abnormalita

na straně druhé; autor vymezuje, co by se mělo rozumět termíny, zakončenými na -ost, a co by se mělo rozumět těmi, které mají koncovku -ita. Zcela se tu odhlíží od skutečnosti, že -ost prostě imituje jednu z poměrně častých koncovek českých feminin, zatímco -ita je česká varianta latinské koncovky -itas, nabývající různých tvarů v jazycích románských, ^{či} germánských ~~řixskaxaxakja~~ (např. ve francouzštině -ité, v němčině -ität, v angličtině -ity). Čeština někdy disponuje duplicitou koncovek; to je právě případ normalnosti a normality. V jiných jazycích však taková duplicita zpravidla není; proto významová diference normalnosti a normality a rovněž ovšem abnormálnosti a abnormality není převoditelná do jiného jazyčného kontextu. Ostatně autor sám narazil na umělost své klasifikace, jestliže byl nucen konstatovat, že adjektivní forma pro normalnost i normalitu je vždy jen jediná, totiž "normální", pro abnormálnost i abnormalitu jen "abnormální". Právě tak označované významové rozlišení adjektiv abnormální a abnormní se může uplatnit kromě češtiny snad ještě v němčině, ale nelze je paušálně transponovat do všech světových jazyků.

Otázky různojazyčné ekvivalence odborných psychologických termínů jsou velmi složité; narážíme tu na mnoho dílčích problémů. Jako příklad může posloužit termín "chování", který má v němčině tři ekvivalenty (Verhalten, Benehmen, Betragen) a ve francouzštině dva (comportement, conduite). Německé termíny nelze ovšem pokládat za navzájem významově zcela ekvivalentní a francouzské rovněž ne; některé z nich označují chování v obecném smyslu, jiné spíše jen chování specificky lidské. Nicméně v 3. svázku tříjazyčného psychologického slovníku, jehož vydavateli jsou H.C.J. Duijker a M.J. van Rijswijk (1975), nacházíme všechny tři německé termíny jako samostatná hesla, přičemž jejich francouzské ekvivalenty poskytnou poměrně složitý obraz; k rozlišení chování v obecném

smyslu a chování specificky lidského se tu nepřihlíží s velkou důsledností. Ostatně nesnáze poněkud jiného rázu, pokud jde o ekvivalenci termínu chování, se vyskytují také vzhledem k ruštině. Netýkají se ovšem jeho substantivní formy, která zní poveděnijsje. Ruština však umožňuje tvořit od tohoto substantiva adjektivum, totiž poveděněčeskij; v současných ruský psaných psychologických textech se s ním běžně setkáváme. Čeština však pro termín chování adjektivní formu nenabízí; musíme se tedy patrně uchýlovat k méně plauzibilnímu termínu behaviorální, který však bezděčně evokuje nezamýšlenou souvislost s behaviorismem.

Problematika různojazyčné ekvivalence by vystoupila nepochybně velmi výrazně do popředí při práci na českém psychologickém slovníku ať výkladovém či terminologickém; ten i ona by se neobešel bez cizojazyčných ekvivalentů svých hesel. Úkol, kterého by se podjeli autoři takového slovníku, by byl málo záviděníhodný. Vždyť v mnoha případech by musili převzít také úlohu navrhovatelů českého znění různých hesel, úlohu, na kterou původně zdaleka neaspirovali. Ukázala to již práce na počáteční verzi psychologického terminologického slovníku česko-francouzského (Kolaříková 1976-1981); bylo nezbytné přímo navrhnout české znění některých hesel, protože nebylo nasnadě převzít je odněkud.

Je zřejmé, že zdrojem psychologického terminologického hesláře v okruhu toho či onoho jazyka může být zejména excerpování odborných prací, publikovaných tímto jazykem. Bylo by jistě optimální, kdyby české termíny bylo vždy možné čerpat přímo z psychologické praxe, ať výzkumné či jiné. Po příslušné kritické úvaze a případných korekcích by byly zařazovány do terminologického hesláře.

K úspěchu této cesty by přispěl zejména případ, že naši publikující psychologové by pracovali s okruhem termínů tak širokým, jak je žádoucí právě vzhledem k úkolu vypracovat heslář

terminologického slovníku. Skutečnost však ukazuje, že sotva je tomu tak; frekventované termíny představují jenom část všech těch, které by tu přicházely v úvahu. Je tomu bohužel, jak jsme shore konstatovali, často spíše naopak; autor hesláře se stává v mnoha případech také autorem českého znění těch hesel, a kterých se nemůže opřít o nějaký úzus. Např. o tom, zda francouzský termín durée více má být přeložen jako nevyplněný čas, prázdň ~~čas~~ interval, nevyplněný interval či jinak, by měli primárně rozhodnout experimentální psychologové. Jiným příkladem je fixation prolongée, kde můžeme váhat mezi českými ekvivalenty dlouhodobá fixace, prodloužená fixace a případně i jinými. Otázkou je, jak přeložit francouzský termín apprentissage distribué; s různými textů je patrné, že se jím rozumí jednak učení proležená intervaly jiné činnosti, jednak učení ^{létky} po částech. Najde-li tedy v obou případech o totéž, měli bychom tedy snad mít pro tento francouzský termín dva české ekvivalenty. A budeme překládat francouzské réapprentissage jako znovučení či jako nové učení? Budeme pro anglické expectancy v kontextu teorií učení volit český překlad očekávání, který není tvaroslovně příliš vhodný, nebo uřijeme šťastnějšího expektance? Podobných otázek bychom mohli položit velmi mnoho; získání odpovědí by vyžadovalo kritickou úvahu, široký přehled, konfrontaci světel a v souvislosti s tím především dobrou spolupráci našich psychologů.

Výhledy řešení terminologických otázek

Zabývali jsme se v této studii sice jen několika tématy s bohaté nabídky terminologické problematiky současné psychologie, ale přesto bychom chtěli naznačit s obecnějšího hlediska možnost řešení otázek tohoto druhu.

Základním předpokladem takového řešení je neopodmínané pojetí dotyčné problematiky jako úkolu, na který je třeba vslovit

se orientovat. Všestranný rozvoj psychologických věd je ovšem předpokladem ještě základnějším, totiž výchozím; tento rozvoj však sám o sobě vede jen ke zmnožení terminologické problematiky, ne k jejímu řešení.

Konkretizace těchto pracovních snah by nejspíše měla nabýt podoby práce na českém (resp. slovenském) psychologickém slovníku. Otázku, zda je v současné době naléhavější potřeba slovníku výkladového či terminologického, nemíníme zodpovídat; oba aspekty, výkladový i terminologický, se ostatně navzájem tak podmiňují a doplňují, že právě souběžná práce na obou slovnících by mohla být vysoce efektivní. Určitým východiskem v počáteční fázi vypracovávání terminologického slovníku, a ovšem i výkladového, by mohl být heslář, který byl shromažďován v šedesátých a sedmdesátých letech pod vedením člena korespondenta ČSAV V. Chmelaře a který je deponován v Psychologické laboratoři ČSAV v Brně.

V úvodu jsme se již zmínili o okolnosti, že hlavní výbor Československé psychologické společnosti při ČSAV zřídil před časem komisi pro otázky psychologické terminologie. V jejích silách ovšem je a bude tyto otázky spíše registrovat, klasifikovat a navrhnout způsoby přístupu k nim než řešit je ve vlastním smyslu a v jejich plném rozsahu. K určitým a výsledkům tu může vést spolupráce uvedené komise se sekcemi ČSPS. Ale řešení otázek psychologické terminologie má v zásadě povahu odborného pracovního úkolu, který přesahuje kompetenci a pracovní možnosti komise a který by měl být začleněn do dlouhodobých programů psychologických věd.

Naskýtá se samozřejmě otázka institucionální stránky takového řešení. Úkol vypracovat český (resp. slovenský) slovník odborných psychologických termínů s cizojazyčnými ekvivalenty a úkol vypracovat slovník výkladový (jehož hesla by byla rovněž opatřena cizojazyčnými ekvivalenty) by musil mít odpovídající vedení,

potřebný počet stálých pracovníků kromě těch, kteří by se ho u-
nili jen parciálně či krátkodobě, a pravděpodobně i jedno konkré-
tní pracoviště jako trvalou organizační základnu; vhodné by bylo
samozřejmě zejména pracoviště akademická nebo vysokoškolské.

Je nyní zřejmé, že naše studie sledovala dvojí záměr: zamyš-
lení nad třemi tématy z okruhu problematiky odborné psychologické
terminologie a podnícení diskuse o otázkách tohoto rázu. Pro tuto
diskusi se nabízí řada dalších témat; ve svém závěru by však měla
vést ke konstruktivním a tedy i realizovatelným návrhům řešení
terminologických otázek v podmínkách naší psychologie. Východiskem
takových návrhů by ovšem měla být mnohostrannost aspektů; diskuse
může být tím efektivnější, čím více psychologů z různých pracov-
ních úseků se do ní zapojí.

L i t e r a t u r a

- Arnold W., Eysenck H.J., Neill R.: Lexikon der Psychologie, 2. Band, hesla "Interaktion" a "Interaktion, soziale", Freiburg, Herder, 1973
- Brunner A.: Eigenschaften und Typen als grundlegende Ansätze von Persönlichkeitstheorien, in: Die Psychologie des 20. Jahrhunderts, Zürich, Kindler, 1977, 499-544
- Dorsch F.: Psychologisches Wörterbuch, 8. Aufl., heslo "Interaktion", Hamburg, Meiner, 1970
- Drever J.: A Dictionary of Psychology (revised by H. Wallerstein), Aylesbury, Bucks, Watson and Viney, 1973, heslo "interactionism"
- Duijker C.J., Rijswijk M.J. (ed.): Dreisprachiges psychologisches Wörterbuch, Band 3: deutsch-englisch-französisch, Bern, Huber, 1975
- Endler N.S., Magnusson D. (ed.): Interactional psychology and personality, New York, Wiley, 1976
- Herrmann Th.: Persönlichkeitsmerkmale, Bestimmung und Verwendung in der psychologischen Wissenschaft, Stuttgart, Kohlhammer 1973
- Herrmann Th.: Lehrbuch der empirischen Persönlichkeitsforschung, Hogrefe, Göttingen 1976, 3. Aufl.
- Hull C.L.: Principles of behavior, New York, Appleton-Century, 1943
- Jüttemann G.: Was nützen uns Eigenschaftskonstrukte? Psychologische Rundschau, XXIII, 1972, 2, 91-114
- Klages L.: Die Sprache als Quell der Seelenkunde, Zürich, 1948
- Kolaříková O.: Česko-francozský psychologický slovník, oddíly A-D, E-GH, I-L, M-O, ^{P-Q}R-S, T-Z, Zprávy Psychologické laboratoře ČSAV v Brně, 1976, 21-22, 1977, 2-3, 1977, 4-5, 1979, 1-2, 1979, 5-6, 1981, 1, 1981, 6

- Kolaříková O.: Některé problémy a perspektivy výzkumu vlastností osobnosti, *Československá psychologie*, XXI, 1977, 3, 21-31
- Kolaříková O.: První výsledky výzkumné konfrontace nedefinované a definované formy osobnostních vlastností, *Československá psychologie* XXIV, 1980, 3, 244-257
- Kovalev A.G.: *Psichologija ličnosti*, Moskva, Prosvětenije, 1965
- Kreppner K.: Eine empirische Untersuchung über den Gebrauch von persönlichkeitsbeschreibenden Adjektiven, Technische Hochschule Darmstadt, 1969 (Diss.)
- Lersch Ph.: *Aufbau der Person*, Berlin-Heidelberg, Springer (11. Aufl.), 1970
- Levendovskij N.G.: O strukture charaktěra, *Voprosy psichologii*, 1970, 3, 51-61
- Lorge I.: Personality traits by fist, *The Journal of Educational Psychology*, 26, 1935, 141-155
- Meili R.: Deskriptive und erklärende Persönlichkeitseigenschaften, *Zeitschrift f. exp. u. angew. Psychologie*, 18, 1971, 4, 621-628
- Merlin V.S.: Vsajmootnošenije tipičnych i individualnych osobnostěj temperaments, *Voprosy psichologii*, 1970, 1, 21-27
- Mikšík O. a kolektiv: Interakční koncepce osobnosti, *Československá psychologie*, XXIV, 1980, 1, 1-30
- Montmollin G., de: La notion d'interaction et les théories de la personnalité, in: *Les modèles de la personnalité en psychologie*, Paris, Presses universitaires de France, 1965, 5-37
- Morakidze V.G.: *Typy charaktěra i fiksirovannaja ustanovka*, Tbilisi, Mecnijereba 1966
- Slama-Cazacu T.: Problèmes de la terminologie psychologique, *Revue roumaine des sciences sociales, série de psychologie*, 13, 1969, 62-75

Švancara J.: Aktuální otázky psychologické terminologie, Brno, UJEP, fakulta filozofická, 1975

Thomae H.: Das Individuum und seine Welt (Eine Persönlichkeits-theorie), Göttingen, Hogrefe, 1968

Wellek A.: Die Polarität im Aufbau des Charakters (System der konkreten Charakterkunde), 3. Aufl., Bern, Francke 1966

Je zapotřebí a mnoha důvodů, abychom se naučili pohlízet na otázky odborné psychologické terminologie jako na jednu z důležitých témat toho oboru, v němž se uplatňujeme. Psychologické vědy se rozvíjejí v současné době rychle a mnohostranně; realizuje se to nejenom ve sféře výzkumu základního a aplikovaného, ale také prostřednictvím profesionálního uplatnění psychologů v rozmanitých - a stále dalších - úsecích společenské praxe. Tento rozvoj přináší mnoho důležitých a mnoha problémů; kromě jiného odhaluje také salubní potřebu věnovat zvláštní zřetel odbornému terminologickému inventáři, který se postupně vytváří, ze kterého čerpáme a k jehož podobě najednou také přispíváme nějakým svým podílem.

Ošividně tu nevystačíme s uplatněním pouze hledisek příliš širokých, t.j. těch, kterými se osvětlují obecné otázky vědecké terminologie. Vždyť každý vědní obor má také svou speciální terminologickou problematiku; a psychologii je tomu nanejvýš.

Z mnoha důležitých témat, která se nabízejí v této souvislosti, jsem vybrala pro čtenářské sdělení tři. Povím vám si o l.kontaktů mezi odbornou psychologickou terminologií a slovní zásobou hovorového jazyka,